

Dr. Adamik Béla (egyetemi adjunktus, ELTE BTK Ókortudományi Intézet, Latin Nyelv és Irodalom Tanszék): **A latin nyelv és használatának története (kutatási munkaterv)**

A kutatómunka célja: A „Hajdú Péter” Vendégkutatói ösztöndíj keretében, élve az MTA Nyelvtudományi Intézet nyújtotta lehetőségekkel, több mint 10 éve tartó latin nyelvtörténeti és szociolingvisztikai oktatói és kutató munkámat elmélyítve, kiegészítve és összegezve szeretnék egy olyan monografikus jellegű munkát létrehozni, mely a latin nyelv szociolingvisztikai megközelítésű történetét írta le és mutatná be az indoeurópai alapnyelv felbomlásától egészen a klasszikusnak nevezett latin nyelvállapot kialakulásáig. Az így létrejövő mű publikálása esetén egyetemi tankönyvként is szolgálhatná a magyar felsőoktatást.

A kutatás időtartama és menete: a 2007 februártól 2007 júniusig tartó 5 hónapban, a tervezett monográfia fejezeteinek megfelelően, párhuzamosan végzem a még eddig esetleg figyelembe nem vett, valamint az újonnan megjelent releváns szakirodalom feldolgozását és az eddigi kutatásaim alapján létrejött (többnyire oktatási célú és formátumú) anyagok kiegészítését, monografikus átdolgozását. A latin nyelv őstörténetét és történetét a felvehető nyelvtörténeti korszakok által meghatározott fejezetek szerint dolgozom ki, ahol a meghatározott korszakon belül tárgyalom a fontosabb nyelvelméleket, majd a nyelvi alrendszerek változásait, illetve a nyelv használati kereteinek alakulását a nyelvi érintkezések problematikájával egyetemben, a történeti korszakokban beleértve a nyelvet beszélő közösség történeti, politikai fejlődésének vázlatos ismertetését is.

A tervezett munka szinopszisa: Bevezetés (kutatástörténet, célok és módszerek, nyelvtörténet és szociolingvisztika). **1. fejezet. A latin nyelv történetének korszakolása** (őstörténeti avagy nyelvelmélek előtti és történeti avagy nyelvelméles korszakok és alkorszakok elhatárolásának problematikája, nyelvi vs. nem nyelvi kritériumrendszerek alkalmazása, a latin nyelv „születése” és „halála” idejének meghatározása). **2. fejezet Az indoeurópai alapnyelv rekonstrukciója és jellegzetességei. Az indoeurópai alapnyelvet beszélő közösség datálásának és lokalizálásának problematikája** (a rekonstrukció módszerei, az összehasonlító módszer, lehetőségek és nehézségek a nyelvi alrendszerek rekonstrukciójában; az alapnyelvi közösség és kultúra rekonstrukciójának kérdése, a nyelvészeti paleontológia lehetőségei és határai). **3. fejezet Az alapnyelv felbomlása és az ún. észak-nyugatindoeurópai átmeneti, köztes alapnyelv rekonstrukciója** (az indoeurópai „nyelvföldrajz” problémája, differenciáció és diffúzió kérdése, a nyelvi családfamodell alkalmazhatósága, átmeneti nyelvegységek, nyelvi tömbök rekonstruálhatósága. A legújabb kutatási eredmények: a későbbi itálikus, kelta, germán, balti és szláv ág számára kiinduló pontul szolgáló észak-nyugatindoeurópai tömb rekonstrukciója). **4. fejezet Az itáliko-kelta nyelvegység vagy átmeneti, köztes alapnyelv rekonstrukciója** (az itálikus valamint a kelta ág rokonításának kutatástörténete, egyezések és eltérések az itálikus és a kelta nyelvek között: közös újítás, megőrzött

örökség és független fejlődés elkülöníthetőségének módszertana, a nyelv zárt és nyitott alrendszerének szerepe, állásfoglalás a szorosabb rokonság, azaz a köztes átmenetei alapnyelv, ill. nyelvi egység mellett a legújabb kutatások tükrében). **5. fejezet Az italikus nyelvcsalád a): az oszk-umber (szabell) ág. Az italikus alapnyelv rekonstrukciója** (Az italikus nyelvcsalád szabell ágának bemutatása: nyelvmelékek és nyelvi jellegzetességek. A venét nyelv viszonya az italikus ághoz. Az italikus nyelvcsalád szabell és latin-faliscusi ágának egymáshoz való viszonya a nyelvi egyezések és különbözőségek tükrében. A konvergencia- és divergencia-elmélet, összehasonlító nyelvészet vs. areális nyelvészet: az italikus alapnyelv jellegzetességei; az italikus nyelvű beszélőközösségek bevándorlása Itáliába). **6. fejezet Az italikus nyelvcsalád b): a latin-faliscus ág** (a faliscus nyelv emlékei, jellegzetességei, és története: ófaliscus, középfaliscus és újfaliscus periódus: a faliscus nyelvű közösség története és nyelvi asszimilációja a latinhoz. A latin és a faliscus nyelv egymáshoz való viszonya a nyelvi egyezések és különbözőségek tükrében: a latin-faliscus köztes alapnyelv rekonstrukciója). **7. fejezet Az archaikus latin korszak** (A latin ABC kialakulása, az első latin nyelvmelékek és értelmezési problémáik, az archaikus latin nyelv fonológiai és morfológiai, morfoszintaktikai, szókészleti és szemantikai jellegzetességei. A latin beszélők közösségének története a Kr.e. 7-5. században: a latin nyelv elterjedése Latiumban és Közép-Itáliában). **8. fejezet Az ólatin korszak** (Előzmények: a 4. századi nagy változások, a latin fonológiai rendszerének radikális változásai: a rhotacizmus és az ún. magánhangzó-gyöngülés. A 3. és 2. századi nyelvmelékek és értelmezési problémáik, különös tekintettel az archaizálás jelenségére. Az ólatin nyelv fonológiai, morfológiai, morfoszintaktikai, szókészleti és szemantikai jellegzetességei. A beszélők közösségének története a Kr.e. 4-2. században: a latin nyelv elterjedése Itáliában és azon túl). **9. fejezet A klasszikus latin normanyelv kialakulása és kanonizációja** (A normanyelv kialakulásának vagy kialakításának kérdése: korpusztervezés vs. spontán fejlődés. A normanyelv választási rendszere, válogatási elvek, purizmus, analógia vs. anomalia. A nyelvi tekintélyek szerepe a Kr.e. 1. században, a normanyelv kanonizációja a Kr.u. 1. században. Státusztervezés a Római Birodalomban: a hivatalos latin nyelvhasználati area kialakítása a koracsászárkorban és következményei a latin nyelv elterjedésére és történetére nézve.). **Utószó** (A klasszikus korszak utáni latin nyelv változásainak legfőbb vonásai. A Római Birodalom nyelvpolitikai és kulturális berendezkedésének hatása a modern Európa nyelvi és kulturális képére.). **Szakirodalmi tájékoztató** (Latin nyelvészeti bibliográfiák, nyelvtörténeti kézikönyvek és történeti nyelvtanok, szakirodalom a latin nyelv alrendszerének történetéhez, a latin nyelv használatának aspektusaira vonatkozó munkák)